

15. A National Security Strategy of the United States of America. – Washington, DC: The White House, 2010. – May. – 60 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.
16. A National Security Strategy of the United States of America. – Washington, DC: The White House, 2015. – February. – 29 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf.
17. The Reader's Guide to the NATO Summit in Washington 23-24 April 1999. – Brussels, 1999. – 119 p.
18. Schlesinger A. Jr. Back to the Womb? Isolationism's New Threat / A. Jr. Schlesinger // Foreign Affairs. – 1995. – Vol. 74. – № 2. – P. 2-8.
19. Schmitt G. Case of Continuity / G. Schmitt // The National Interest. – 2002. – Fall. – № 69. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=16753>.
20. State of the Union: President Obama's Speech 2012. – Washington, D.C. – 2012. – January 24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/state-of-the-union-2012>.
21. Woodward B. Plan of Attack / B. Woodward. – New York: Simon & Schuster, 2004. – 467 p.

Дмитро Лакішик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США: ВІД ДЖОРДЖА БУША ДО БАРАКА ОБАМИ

***Анотація.** У статті аналізуються доктринальні та геостратегічні засади зовнішньої політики США від Дж. Буша до Б. Обами. Доведено, що фундаментальний підхід Дж. Буша-молодшого формально базувався на концепті критичної геополітики, який уможлилював використання всіх відомих форм впливу для зміни політичних і економічних систем держави, на які він спрямовується. Основними засобами реалізації стратегії визнано: відмову від ізоляціонізму і протекціонізму; курс на лідерство як альтернативу ізоляціонізму; вільна і чесна торгівля та відкриті ринки на противагу протекціонізму; формування нового світу; превентивний вплив на події.*

Адміністрація Б. Обами демонструє очевидну прихильність ідеям багатосторонності у прийнятті глобально значимих рішень та їх реалізації. Запропонована Б. Обамою зовнішньополітична стратегія містить низку важливих новацій тактичного і стратегічного характеру: зокрема, уперше пропонується поєднати основні інструменти американського впливу – дипломатію, економічні інструменти, військову потугу, розвідку; сили забезпечення внутрішньої безпеки для досягнення геополітичних інтересів.

Міжнародно-політична стратегія США зберігає глобальну спрямованість, що потребує повсякденного підтвердження глобального лідерства та збереження активних зв'язків з союзниками та партнерами. США зберігають унікальний набір засобів, які дозволяють здійснювати цілеспрямований багатоаспектний вплив на світову економіку та міжнародні відносини. Водночас міжнародна політика США стає більш виваженою та обережною, уникаючи надмірних зобов'язань, ризикованих рішень та надмірних витрат ресурсів.

***Ключові слова:** зовнішня політика США, стратегія «глобальної демократизації», стратегія національної безпеки.*

УДК 94:327:329.11(73) Р.Рейган

<http://doi.org/10.17721/2521-1706.2016.02.22-31>

Юлія Панченко,

кандидат історичних наук, доцент,
Сумський державний університет

НЕОКОНСЕРВАТИЗМ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТА Р. РЕЙГАНА

***Анотація.** Сучасні дослідження в США, Європі висвітлюють різні аспекти ідеології неоконсерватизму, при цьому дуже мало уваги приділяється дослідженню унікальності правління Р. Рейгана в плані створення різноманітних наукових інститутів, що займалися зовнішньою політикою, а також збагачення зовнішньополітичної концепції*

науково оформленими теоріями. Саме підходи і наукові розробки неоконсерваторів часів Р. Рейгана тривалий час впливають не тільки на життя США, а і на життя країн всього світу.

Аналізуючи процес формування та основні постулати зовнішньої політики США часів Р. Рейгана, можна побачити, що відбувалася зміна концепції зовнішньої політики країни. Головною рисою «Доктрини Рейгана» стала найвища ступінь ідеологізації, перехід до ідеологічної конфронтації, яка акцентувала увагу на тому, що в порівнянні з цінностями неоконсервативної ідеології все інше – антицінності. Для Радянського Союзу використовувалася спочатку доктрина «прямого протиборства», потім політика економічного вимотування. За часи другого президентства Рональда Рейгана характерним був пошук шляхів на припинення конфронтації та налагодження діалогу між лідерами країн. Інша концепція зовнішньої політики застосовувалася у відносинах з Європою. Р. Рейган змінив традиційні акценти у відносинах з Європою: інтеграційна політика з країнами Європи відійшла на другий план. Головним у відносинах стає ступінь лояльності європейських країн щодо політики США.

Ключові слова: неоконсерватизм, Р. Рейган, СРСР, біполярний світ, гонка озброєння, СОІ.

Стабільне становище і надійний захист будь-якої держави пов'язані в першу чергу з існуванням концепції безпеки та продуманою зовнішньою політикою, що розробляються відповідно до ідеології правлячої еліти і населення. Однією з таких країн сучасного світу є Сполучені Штати Америки. Історія успіху зовнішньої політики США пов'язана в першу чергу з ідеологією консерватизму.

Сучасні дослідження в США, Європи висвітлюють різні аспекти ідеології неоконсерватизму, при цьому дуже мало уваги приділяється дослідженню унікальності правління Р. Рейгана в плані створення різних наукових інститутів, що займалися зовнішньою політикою, а також збагачення зовнішньополітичної концепції науково оформленими теоріями. Саме підходи і наукові розробки неоконсерваторів часів Р. Рейгана тривалий час впливають не тільки на життя США, а і на життя країн всього світу. Ця стаття акцентує увагу саме на цьому аспекті.

«Я хочу відродити роль США як лідера вільного світу», – таку заяву зробив Р. Рейган ставши президентом у 1980 р. [9, с. 36]. Наприкінці 70-х років ХХ століття Сполучені Штати Америки були країною, що вважалася прикладом демократії для багатьох країн світу; країною, що просувала свої цінності в постійній боротьбі з СРСР та ідеологією комунізму.

Прийшовши до влади у 1980 р., неоконсерватори були переконані, що світ треба зробити зручним й вигідним для США. Існує думка, що посиленню ідей гегемонізму та винятковості останньої декади ХХ століття передують роки, коли в США висловлювалася думка про закінчення американського століття і настання кінця американської винятковості [21, с. 125]. Тому прихід неоконсерваторів з доктриною гегемонії для США був дуже доречним. Виступаючи на Конференції національного консервативного комітету політичних дій у лютому 1983 р. Р. Рейган заявив, що однією з головних заслуг адміністрації є привнесення консервативних ідей, ідеології консерватизму у зовнішню політику США – всі країни рівні перед Богом, а не між собою.

Проблеми національної безпеки й зовнішньої політики країни на базі консерватизму аналізувалися та розроблялися у Центрі стратегічних та

міжнародних досліджень, який було створено при Джорджтаунському університеті у 1962 р. Колишній держсекретар США Г. Кіссінджер співробітничав з центром з 1977 р., також тут у свій час працював колишній помічник президента Д. Картера з національної безпеки Збігнев Бжезінський. Серед фахівців центру – цілий ряд колишніх співробітників ЦРУ, Ради національної безпеки, держдепартаменту й дипломатичної служби. Кілька Співробітників Центру увійшли до складу адміністрації Р. Рейгана [19, с. 96-97]. Консультації щодо зовнішньої політики надавали Р. Рейгану Інститут аналізу зовнішньої політики, Гуверівський інститут з проблем війни, революції та миру при Стенфордському університеті (заснований у 1919 р. на кошти, що пожертвував президент Герберт Гувер, у 70-80-ті роки друкував до 30 крупних робіт в рік, здійснюючи суттєвий вплив на національну політику США на міжнародній арені у консервативному дусі), Фонд Спадщини (засновано у 1973 р.), Рада з міжнародних відносин (створена у 1921 р. для вирішення питань війни та миру) тощо.

Консервативні інтелектуальні основи зовнішньої політики формувалися під час практичної діяльності республіканської адміністрації. До розробки проблем зовнішньої та воєнної політики залучалися фахівці, відомі неоконсервативними поглядами: Едвард Луттвак та Роберт У. Такер (Університет Джонса Гопкінса), Семюел Хантінгтон та Річард Пайнс (Гарвардський університет), Уолтер Лакер (Джорджтаунський університет), Юджин Росту (Комітет з існуючої небезпеки) та інші.

Вони сформулювали версію теоретичного обґрунтування антикомуністичного силового глобалізму, котрий розцінювався як засіб для відновлення ролі США як бастиону демократії й свободи, і котрий було покладено в основу зовнішньополітичної стратегії рейганізму.

Говорячи про зовнішньополітичну ідеологію рейганізму, можна погодитися з А. Ю. Мельвілем, який доводить, що вона ґрунтується на трьох постулатах: войовничому антикомунізмі, силовому глобалізмі та відродженні стратегії «стримування» [17, с. 115].

Це означало, що головну небезпеку у світі, яку несе комунізм, має можливість стримати лише Америка й тому вона повинна взяти на себе глобальну відповідальність й здійснювати «стримування» Радянського Союзу і «світового комунізму». Різнилися у теоретиків зовнішньополітичної стратегії лише шляхи «стримування» та ступінь використання сили.

Природно, що практичну діяльність будь-якої адміністрації невірно було б повністю ототожнювати з її теоретичною базою. Одна з загальних закономірностей американського політичного життя полягає в тому, що, з якими б відмінно розробленими програмами не виступали кандидати у президенти, як би вони різко не критикували своїх попередників, той, хто приходить до влади, під впливом умов внутрішньої й міжнародної ситуації мусить вносити корективи у попередні плани, зсуваючись до політичного центру. Існує й інша закономірність – механізми політичної боротьби в США такі, що нагору в державному керівництві піднімаються особи, що не особливо дотримуються принципів.

Американська еліта, яка прийшла до влади разом з Р. Рейганом, представляла, в основному, «шестидесятників», які програли війну у В'єтнамі, і, з одного боку, чисто психологічно були підвладні «в'єтнамському синдрому», а з другого – жаждали реваншу і прагнули довести свою геополітичну повноцінність. Більшість

цих діячів відзначалася підвищеною ідеологізованістю та непримиренністю. Так державний секретар США Дж. Шульц, виступаючи у березні 1985 р. в сенатській комісії з закордонних справ, заявляв: «Америка після В'єтнаму відступила на деякий час від своєї активної керівної ролі... Сьогодні цикл розпочинається знову. Америка знову набула силу та впевненість в собі... Америка знову має змогу впливати на розвиток подій, а традиційні цілі та цінності Америки не зазнали ніяких змін. Наш обов'язок полягає в тому, щоб формувати виникаючі тенденції у відповідності з нашими ідеалами і інтересами, допомагати в розбудові нової структури міжнародної стабільності, яка забезпечить мир, процвітання та свободу майбутнім поколінням. В цьому і полягає завдання зовнішньої політики США на наступні роки» [2, с. 13].

Стратегія національної безпеки, яка розроблялася Радою національної безпеки за участю зовнішньополітичних, воєнних, розвідувальних відомств та науково-дослідницьких центрів, передбачала перш за все підтримку безпеки країни за допомогою боєздатних збройних сил, прискорення економічного пожвавлення в США, сприяння розвитку демократії за кордоном.

Аналізуючи процес формування та основні постулати зовнішньої політики США часів Р. Рейгана, можна побачити, що відбувалася зміна концепції зовнішньої політики країни. Головною рисою «Доктрини Рейгана» стала найвища ступінь ідеологізації, перехід до ідеологічної конфронтації, яка акцентувала увагу на тому, що в порівнянні з цінностями неоконсервативної ідеології все інше – антицінності. Неоконсерватизм запроваджувався під гаслами унікальності американського способу життя, універсальності американських цінностей. В цей час у свідомість громадян США насаджуються думки про відродження гегемонії країни завдяки цим відмінностям. У 80-х роках сформувався консенсус у суспільстві стосовно зовнішньої політики США: пересічні американці і політична еліта країни бажали світової гегемонії та величі для США.

Наступною рисою «Доктрини Рейгана», за словами одного з дослідників історії США Джеймса Курта, була боротьба двох альянсів сил США та СРСР, де їх союзники підтримували одного з лідерів [8, с. 640].

Реалізація такої зовнішньополітичної доктрини вимагало від США формування ряду напрямків зовнішньої політики: перший напрямок – боротьба з СРСР, а для цього зростання гонки озброєнь, зміцнення ядерної оборони. Для цього ж необхідно було зміцнювати свій союзницький табір – це стало другим напрямком зовнішньої політики – відносини з Західною Європою. Наступний напрямок зовнішньої політики був пов'язаний з побоюваннями США щодо розширення впливу комуністичної ідеології, що формувало та давало поштовх боротьбі за вплив у країнах третього світу.

Головним і спрямовуючим напрямком зовнішньої політики стали відносини з СРСР. Існування Радянського Союзу, світової системи соціалізму та країн, що розвивалися й заявляли про свій соціалістичний вибір, визначало біполярність існуючого світу, суттєво впливало на розробку воєнно-політичної стратегії США, які увесь світ вважали сферою своїх життєвих інтересів. Протистояння двох ідеологій, двох способів життя загрожувало перерости у військовий конфлікт. Тому головною конструкцією, що визначала міжнародний порядок часів «холодної війни», були радянсько-американські відносини.

Основою сили США слугувала, перш за все, економіка, що була інструментом

міжнародного впливу і водночас базою для створення величезного воєнного потенціалу. По-друге, важливу роль відігравала система демократичних інститутів, що забезпечували внутрішню стабільність країни і послідовність її стратегічного курсу в міжнародних справах.

Фундаментом радянської могутності були удавана монолітність тоталітарної політичної системи, а також здатність надцентралізованої економіки сконцентрувати обмежені ресурси для створення непропорційно великої воєнної машини. Радянський Союз виступав найбільш мобілізованим центром сили, який в будь-який час був здатним нанести сильний удар.

Неоконсерватори вважали, що СРСР в цей час представляв собою реальну загрозу. В їх лавах існувала упевненість в необхідності змінити комуністичну ідеологію, нарощувати військову потужність, оскільки йшлося про вибір між життям і смертю для США через існування комуністичної ідеології [5, с. 57-69].

США та СРСР переслідували у «холодній війні» діаметрально протилежні цілі. США вважали своїм головним геополітичним завданням не допустити панування на євразійському материкау «ворожої країни» або «групи країн», тобто СРСР та його союзників. Саме на це була націлена стратегія, яку сформулював ще у 1947 р. Дж. Кеннан, за якою «зруйнування» або у крайньому випадку «пом'якшення» сили СРСР можливим було в наслідок відтворення нових центрів сили у Євразії, а також внутрішніх процесів у самому Радянському Союзі.

Радянський Союз формулював свої цілі не стільки в геополітичних, скільки в ідеологічних категоріях. СРСР прагнув утримати свої повоєнні придбання у Східній Європі і запобігти формуванню нового європейського центру сили, розширити сферу свого впливу і збільшити воєнну потужність до розмірів сумарного потенціалу «ймовірного супротивника».

Несумісність цілей СРСР та США у «холодній війні» – як зазначав російський дослідник І. Є. Малашенко, не виключала співпадіння їх інтересів у тому, щоб запобігти прямому військовому зіткненню між Сходом і Заходом, а гонку озброєнь шляхом переговорів спрямувати в окреслені межі. СРСР та США були зацікавлені також в підтримці стабільності в глобальних масштабах, що не заважало їм втручатися в регіональні конфлікти [16, с. 5-6].

Ставлення до СРСР впродовж перебування рейганівської адміністрації при владі змінювалося за своїми підходами, шляхами вирішення проблем, але незмінними залишалися економічні і політичні інтереси США і мета – знищення комунізму як ідеології і боротьба з СРСР як країни-носія цієї ідеології.

Після приходу до влади неоконсерваторів було зроблено аналіз стратегії США щодо СРСР і аналітики ЦРУ прийшли до висновку, що потрібні принципіальні зміни. Треба протидіяти не сильним сторонам Радянського Союзу, а шукати слабкі місця і концентровано наносити по них удари. Р. Рейганом було надано розпорядження про розробку нового плану дій проти СРСР. У зв'язку з цим він підписав низку директив, дія яких спрямовувалася не на співіснування з Радянським Союзом, а на здійснення змін в СРСР Сполученими Штатами Америки. Спеціалістами були зроблені розрахунки, за якими руйнація в СРСР була можлива без військового тиску, а тільки за допомогою комплексу політичних, соціальних, економічних заходів тиску зовні, які отримали назву програми демократії і публічної дипломатії [20, с. 68]. Для досягнення цієї мети Сполучені Штати також підтримували дисидентський рух у СРСР.

Відносини США з СРСР у досліджувані часи можна умовно поділити на три періоди. Перший – часи першого президентства Р. Рейгана. Другий – друга адміністрація Р. Рейгана, прихід до влади в СРСР М. С. Горбачова, що мало надзвичайні наслідки для всього світу. Третій період – руйнування біполярної структури.

Для першого періоду у відносинах СРСР та США характерна надмірна ідеологізація, агресивність відносно СРСР з боку США, можливість діалогу тільки з позиції силової переваги США. На початку 80-х років, вважаючи Радянський Союз «імперією зла», Р. Рейган, закликав країни капіталістичного світу об'єднатися для її знищення [18, с. 548].

У червні 1982 р., виступаючи перед членами британського парламенту, Р. Рейган стверджував: «Наша воєнна могутність – це попередня умова миру, але повинно бути ясно, що ми тримаємо цю потужність з надією, що вона ніколи не буде використана; останнім вирішальним фактором у війні, що відбувається, будуть не бомби й ракети, а змагання розуму та ідей, духовних рішень, цінностей, котрими ми володіємо, переконань, яких ми дотримуємося, ідеалів, котрим ми віддані»... [18, с. 549].

Через два тижні після цього виступу, як відзначає в мемуарах сам Р. Рейган, він оголосив про свій план розпочати розробку стратегічної оборонної ініціативи (СОІ) й поставив перед вченими завдання з вирішення грандіозних технічних проблем, що виникали в цьому зв'язку [18, с. 566].

Консультант програми зовнішньополітичних досліджень Брукінського інституту, професор Гарвардського Університету У. Кауфман в книзі «Розумна оборона» визнавав, що «...в певних колах існує думка, що адміністрація постійно перебільшує загрозу, яка виходить з Радянського Союзу,... й необхідність «викручування рук» та демонстрації рішучості на переговорах з СРСР» [6, с. 32].

Концентрованим відображенням прагнень США досягти переваги над СРСР, невпинно підвищуючи гонку озброєнь, є опублікована у 1982 р. воєнна доктрина «прямого протиборства», що була викладена в документі Пентагону «Директиви у сфері оборони на 1984–1988 фінансові роки». В ньому наголошувалося: «Американські ядерні сили повинні одержувати гору і бути здатними примусити Радянський Союз прямувати до найскорішого припинення воєнних дій на умовах, прийнятних для США»; «ядерний потенціал США повинен одержати гору навіть в умовах тривалої ядерної війни» [1].

Під доктрину «прямого протиборства» підводилася відповідна матеріальна база. Середні темпи зростання воєнного бюджету у перші три роки перебування у влади адміністрації Рейгана склали 17% за рік. Воєнні асигнування лише по лінії міністерства оборони США зросли у 1984 фінансовому році в порівнянні з 1981 фінансовим роком в 1,5 рази і досягли у 1985 фінансовому році 313 млрд. доларів [14, с. 39].

У цей період США пропонували здійснювати щодо СРСР політику економічного вимотування: координувати дії Заходу в плані передачі технологій СРСР, контроль за тим, щоб СРСР не видавалися валютні кредити, зменшення поставок сировини з території СРСР для зменшення валютних надходжень в державу [11, с. 128].

США підтримували «баланс сили» завдяки високому рівню розвитку економіки, витрачаючи на воєнні витрати трохи більше 5% ВВП, що гарантувало

збереження «здорової економіки».

«Середовище безпеки», що утворилося в результаті цих процесів, на думку професора Гарвардського університету С. Хантінгтона, характеризувалося такими системними змінами, які зменшили значення воєнної сили і, відповідно, збільшили роль економічного потенціалу.

За часи другого президентства Рональда Рейгана характерним був пошук шляхів на припинення конфронтації та налагодження діалогу між лідерами країн. Цьому сприяли, в першу чергу, радикальні зміни, що почали відбуватися в Радянському Союзі з весни 1985 р. після приходу нового лідера М. С. Горбачова. У зовнішній політиці СРСР це привело до проголошення концепції нового мислення й кроків з її практичного перетворення в життя.

Р. Рейган в спогадах писав, що у Женеві на зустрічі з М. С. Горбачовим він прагнув розпочати процес, котрий тривав би й після залишення ним своєї посади, і налагодити діалог не тільки між лідерами й дипломатами, але й між народами обох країн [18, с. 663].

Під час зустрічей Генерального секретаря ЦК КПРС та Президента США у Рейк'явіку (жовтень 1986 р.), Вашингтон (грудень 1987 р.), Москві (травень-червень 1988 р.), Нью-Йорку (грудень 1988 р., де був присутній і тільки що обраний Президент Дж. Буш), була спроба закласти концептуальну основу для розвитку стабільних взаємин, йшов пошук конкретних рішень, націлених на згортання гонки озброєнь [13, с. 16].

Розпад Радянського Союзу ліквідував біполярність міжнародних відносин. Внутрішня трансформація в СРСР, геополітичні зрушення, породжені нею, викликали масштабні зрушення в міжнародних відносинах. Світ став монополярним. США закріпили за собою статус єдиної наддержави. Хоча на думку С. Хантінгтона, зі знищенням біполярної структури світу з'явився гібрид, що поєднав одно- та багатополярну структури світу [4, с. 36]. Це означає існування однієї супервлади, яка належить США, бо тільки ця країна має багато можливостей (переваги в економічному, політичному, технологічному, ідеологічному житті), що надає право втручатися в усі події світу. Другий рівень в цій структурі – могутні сили, що впливають на події у певній частині світу, так само як і США. Німеччина-Франція впливають на події в Європі, Росія – в Євразії, Китай і потенційно Японія у Східній Азії, Індія у Південній Азії, Іран в Південно-Західній Азії, Бразилія у Латинській Америці, ПАР та Нігерія в Африці. Третій рівень влади в цій структурі багатополярного світу належить тим силам (країнам), яких С. Хантінгтон характеризує як другорядні регіональні сили, чиї інтереси постійно конфліктують з інтересами інших держав свого регіону. Це Велика Британія у відносинах Німеччина – Франція, Україна у відносинах з Росією, Японія у відносинах з Китаєм тощо [4, с. 36].

Таким чином, знищення біполярного світу означало те, що неоконсервативний уряд одержав перемогу над СРСР, досягнувши головну мету своєї зовнішньополітичної доктрини – знищення держави-носія комуністичної ідеології. Для досягнення цієї мети було використано різні засоби: економічний, ідеологічний вплив, військові конфлікти.

Інша концепція зовнішньої політики застосовувалася у відносинах з Європою. Р. Рейган змінив традиційні акценти у відносинах з Європою: інтеграційна політика з країнами Європи відійшла на другий план. Головним у відносинах стає

ступінь лояльності європейських країн щодо політики США. Сполученим Штатам же відводилася не стільки роль лідера світової політики, який веде за собою країни, скільки гегемонія, яка згідно з формулюванням історика Дж. Голдштейна дає «можливість диктувати або у крайньому випадку здійснювати домінуючий вплив на правила та установки, що визначають розвиток міжнародних відносин, як в області політики так і в області економіки» [15, с. 112].

У політичному плані західноєвропейські країни за своєю політичною системою близькі до американської, тим більше, що багато американців мають етнічні зв'язки з Європою, яка є батьківщиною їх предків. Р. Рейган, виступаючи у червні 1982 р. перед європейськими парламентаріями, відзначав, що, хоч демократичні країни можуть відрізнятися одна від одної, їх об'єднує єдина система переконань: віра у свободу й заперечення деспотизму держави, відмова від підпорядкованості прав особистості державі і усвідомлення того, що колективізм придушує найкращі мотиви діяльності особистості [18, с. 550]. В цій же промові президент США запропонував демократичним країнам прийняти політику експансіонізму – допомогти молодим країнам Африки й інших регіонів стати демократичними. «Ми повинні, – говорив Р. Рейган, – стати глобальними місіонерами миру, індивідуальної свободи, урядів, обраних народом, свободи друку, самовизначення, верховенства закону» [18, с. 550].

Патріарх американської політології С. Хантінгтон вважає, що США і Західна Європа як дві частини західної цивілізації будуть тягнутися одна до одної, і цьому альтернативи немає: китайська, мусульманська, японська, східноєвропейська цивілізації будуть зміцнювати внутрішні зв'язки. Найважливіші конфлікти майбутнього, на думку Хантінгтона, виникнуть на основі культурних відмінностей цивілізацій і тому «...в інтересах Заходу забезпечити співробітництво та єдність у своїй власній цивілізації, особливо між її європейським та північноамериканським компонентами» [4, с. 26; с. 48-49].

Сполучені Штати і Західну Європу об'єднує потужний воєнно-політичний союз НАТО, який за словами Збігнева Бжезинського є основною ланкою «...між Америкою та Європою. НАТО забезпечує не тільки головний механізм здійснення американського впливу на європейські справи, але й є основою політично вирішальної американської військової присутності у Західній Європі» [12, с. 50].

Таким чином, відносини США та ЄС не були безхмарними. З одного боку – політичні та економічні непорозуміння, а з другого – зразок конвергенції навколо ідеї безпеки регіону, яку забезпечували США. Ще, за словами історика Джеймса Курта, їх об'єднувало така проблема, як існування міжнародних ядерних сил [7, с. 48]. Фундаментом, що об'єднував США та країни Європи став Північно-Атлантичний військовий блок (НАТО). Президентство Р. Рейгана створило нові форми конфлікту у відносинах Сполучених Штатів та Європейського співтовариства: примушення до участі у воєнних акціях проти країн третього світу та у економічних акціях проти СРСР.

Аналізуючи зовнішню політику неоконсервативної адміністрації Р. Рейгана можна зробити висновок, що вона стала більш ідеологізованою та збагачена різними доктринами та теоріями: антикомунізм, стратегія стримування, силовий глобалізм тощо. Будуючи зовнішню політику неоконсерватизм робить акцент на постулаті про американську винятковість. А звідси і прагнення створити світ на взірць демократії у США, так званий американоцентризм.

Література

1. Defense directives // The New York Times. – 1982. – May 3; Defense Directives // The New York Times. – 1982. – June 4.
2. Department of State bulletin [85] / [by Department of State]. – Washington, D.C.: Office of Public Communications, Bureau of Public Affairs, 1985. – P. 13.
3. Huntington S. The Clash of Civilizations? / S. Huntington // Foreign Affairs. – 1993. – Summer. – P. 26, 48-49.
4. Huntington S. The Lonely Superpower / S. Huntington // Foreign Affairs. – 1999. – March/April, Vol. 78. – No 2. – P. 36.
5. Kagan R. The Present Danger / Robert Kagan, William Kristol // The National Interest. – 2000. – Spring, N 59. – P. 57-69.
6. Kaufmann W. A. Reasonable Defense / William W. Kaufmann. – Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 1986. – P. 32.
7. Kurth J. R. The United States and the Western Europe in the Reagan Era / James Kurth // Crisis and confrontation Ronald Reagan's foreign policy. – [ed. by Morris H. Morley]. – New-York: Rowman & Littlefield, 1988. – P. 48.
8. Orbis. – 2005. – Fall. – P. 640.
9. Reagan R. Inaugural Address / Ronald Reagan // US News and World Report. – 1980. – Nov. 26. – P. 36.
10. Reagan R. Remarks at the Conservative Political Action Conference Dinner. / Public Papers of R. Reagan. Archive // R. Reagan Presidential Library Foundation. – 1983. – Feb. 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reagan.utexas.edu>.
11. Американо-советское противоборство в послевоенный период // Экономические и военно-технологические составляющие государственных доктрин США и СССР. – М., 2004. – С. 128.
12. Бжезінський З. Велика шахівниця / Збігнев Бжезінський. – Львів–Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – С. 50.
13. Внешняя политика и дипломатическая деятельность СССР (апрель 1985 г.-октябрь 1989 г.). Обзор МИД СССР // Международная жизнь, 1989. – № 12. – С. 16.
14. Израелян В. США взрывают процесс разоружения / В. Израелян // Международная жизнь. – 1984. – № 10. – С. 39.
15. Крыжановский А. В. США и европейская интеграция в 1990-е годы концепция и политическая практика. – М., 2009. – С. 112.
16. Малашенко И. Е. США после тоталитаризма и «холодной войны» / И. Е. Малашенко // Международная жизнь – 1991. – № 5. – С. 5-6.
17. Мельвиль А. Ю. США – сдвиг вправо? Консерватизм в идейно-политической жизни США в 80-х годах / А. Ю. Мельвиль. – Москва, 1986. – С. 115.
18. Рейган Р. Жизнь по-американски / Р. Рейган. – Москва, 1992. – С. 548.
19. США: Консервативная волна. – М., 1984. – С. 96-97, 106-107.
20. Шагов А. Е. Исторический опыт организации и проведения вооруженными силами США психологических операций в ходе локальных войн и вооруженных конфликтов в 1980-2000 гг., Дис. канд. полит. наук: 23.00.02 / А. Е. Шагов. – М., 2004. – С. 68.
21. Шаклеина Т. А. Концепции внешней политики США после окончания холодной войны: Дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.04 / Т. А. Шаклеина. – М., 2003. – С. 125.

Надійшла до редколегії 09.09.2016

Yulia Panchenko, Ph.D. in History, Assistant Professor, Sumy State University

NEOCONSERVATISM AND FOREIGN POLICY OF PRESIDENT R. REAGAN

Abstract. The article discusses the process of changing political doctrines in international politics by Ronald Reagan. A neoconservative ideology offers idea of restoring American greatness in the 21st century. It incorporates the principles of political power and geopolitics, of stable democracy, economic prosperity. His political ideology – neo-conservatism – based on free markets, low taxes, and less influence of government regulation to private companies. Therefore, he was sure that stable and free economy could help in American military preeminence. President Reagan contributed mightily not only to the demise of the Soviet Union, but also to the democratic expansion around the world.

The first foreign policy goal of Ronald Reagan was crushed the communism and USSR. His

international politics, which became known as the Reagan Doctrine (this Doctrine is consist from some doctrines), was based on new policy towards the Soviet Union – to confront the USSR and on supported anti-communist groups around the world. The One of Reagan's proposals was the Strategic Defense Initiative. Reagan believed and was sure this defense shield could stop nuclear war. The next step in this policy was to decrease Soviet URL to high technology and depressing the value of Soviet commodities on the world market. After that was new doctrine to reached eliminating ballistic missiles, or nuclear weapons altogether. Results of Reagan's foreign affairs is the destroyed Soviet Union. The next main direction of Reagan international politic was the politic of hegemony in Europe. Reagan doctrines was foundation for America's military primacy, on which freedom still depends and most visible was the massive American military build-up.

Keywords: Neoconservatism, R. Reagan, the Cold War, SDI, Reagan Doctrine.

УДК 327.001.73

Микола Фесенко,
кандидат політичних наук,
старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут всесвітньої
історії НАН України»

ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІДЕРСТВА США В ПОСТЫПОЛЯРНІЙ МІЖНАРОДНІЙ СИСТЕМІ

***Анотація.** У статті проаналізовано науковий дискурс представників різних підходів відносно проблеми трансформації суверенітету та інституту держави-нації в умовах глобалізації та формування нового міжнародного порядку. В цьому контексті доведено, що держави більше не можуть більше повністю самостійно контролювати і визначати свою внутрішню та зовнішню політику з-за кількості міжнародних акторів, від міжнародних організацій до ТНК, з якими вона має взаємодіяти. Комплексні глобальні системи, від фінансових до екологічних, поєднують окремі локальні спільноти в єдину структурно-функціональну мережу. Глобальні інфраструктури зв'язку і транспорту підтримують нові форми економічної та соціальної організації, які виходять за межі національних кордонів.*

Доведено, що сучасна стадія глобальних змін трансформує самі основи світового порядку через реконструкцію традиційних форм суверенної держави, політичної спільноти та міжнародного управління. Глобалізація спричинює переміщення від чистої політики однієї держави до нової і комплекснішої форми багаторівневої глобальної політики. Це є основою того, через що впроваджуються політичні механізми регуляції. В результаті, сучасний світовий порядок легше зрозуміти як складний комплекс, взаємопов'язаний порядок, де держава інтегрована в розвинену систему багаторівневого регіонального та глобального управління.

***Ключові слова:** суверенітет, глобалізація, Вестфальська міжнародна система, держава, міжнародний порядок, ООН.*

Лідерство, ієрархічність держав, пріоритет інтересів одних над іншими є традиційною проблемою міжнародних відносин постбіполярної доби. Міжнародно-політичні трансформації, прямо або опосередковано, пов'язані з внутрішньою динамікою одного з ключових суб'єктів світової політики – США, які продовжують залишатися сильним і самодостатнім центром світового впливу. На початку третього тисячоліття можна говорити про незаперечне лідерство США в